

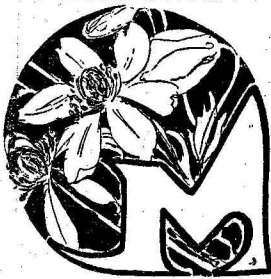

Γ. Ροῦλου.

Ἀνάμνησις τοῦ 1907.

(Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσίς Ζαπτείου).

ΕΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΕΤΟΝ τὴν συλλογὴν παλαιῶν εἰκόνων τοῦ κ. Α. Παπαδήμα ἐμπόρου ἀρχαιοτήτων ἐν τῇ ὁδῷ Αἰόλου, παρετήρησα ἐν ἔργον, τὸ ὁποῖον κατ' ἄρχας

μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν διὰ τὸ παράδοξον τοῦ χρώματισμοῦ· κατόπιν ὅμως ἐπισταμένης ἐρεῦνης ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Βενετικὴν Σχολὴν τοῦ Τισιανού. Πιθανώτατα δὲ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ, τὸν Ἑλληνα ζωγράφον Δομήνικον Θεοτοκόπουλον.

Εἶνε τολμηρὸν βέβαια ν' ἀποφαίνεται τις ἀδιστακτικῶς περὶ τῶν παλαιῶν ἔργων τῆς τέχνης, οὐχ' ἥττον ὅμως ἡ σπουδαιοτάτη αὕτη ἀνκάλυψις ἐπικυροῦται καὶ διὰ τῶν ἐξῆς ἀναμφισβητήτων δοκουμένων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιδέχονται οὐδεμίαν ἀμφισβολίαν ὅτι εὐρισκόμεθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸ ἐνός ἔργου τοῦ Δομηνίκου Θεοτοκοπούλου, τοῦ διασήμου Ἑλλήνου ζωγράφου τῆς Ἀναγεννήσεως, σπουδάσαντος ἐν Βενετίᾳ παρὰ τῷ Τισιανῷ.

Ὁ πίναξ οὗτος, τὸν ὁποῖον ἔχει ὁ κ. Α. Παπαδήμας, ἡγοράσθη παρὰ τινος μεταπράτου, ὅστις μετέφερεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς νήσου, πιθανῶς ἐκ Ζακύνθου.

Παριστᾷ τὴν «Ἀποκαθάλωσιν» ἢ μάλλον τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν τάφον ὑπὸ Ἀγγέλων, κατὰ τὸ τροπάριον: «Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ...»

Ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Τισιανού. Ὁμοία σύνθεσις περίπου ἔργου τοῦ Τισιανού τοῦ αὐτοῦ θέματος εὐρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δρέσδης.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου, τιαυτὴ σύνθεσις, ὡς ἔγιστα, ἔργον Θεοτοκοπούλου εὐρίσκεται ἐν Ἰσπανίᾳ· καθόσον ὁ εἰκονογραφημένος κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Θεοτοκοπούλου περιέχει σύνθεσιν ἔργου τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς συνθέσεως.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον καταπληκτικῶς ὁμοιάζει μὲ τὴν τέχνην τοῦ Θεοτοκοπούλου εἶνε, ἐκτὸς τῶν σχημάτων καὶ τῆς συνθέσεως, ὁ χρωματισμὸς αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει τι τὸ ἰδιάζον εἰς τὸν Ἑλληνα ζωγράφον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Δὲν εἶνε δὲ διόλου παράδοξον καὶ ἀπίθανον τὸ ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἐπεχείρησε νὰ πραγματευθῇ τὸ αὐτὸ θέμα ἐπανειλημμένως, καθόσον εἶνε γνωστὸν ὅτι πολλοὶ ζωγράφοι τῆς ἀναγεννήσεως ἐπραγματεύοντο τὸ ἴδιον θέμα κατὰ διαφόρους τρόπους βελτιοῦντες τοιοιτοτρόπως τὰ ἔργα των εἰς βαθμὸν τελειότητος ἀνεφίκτου.

Ὁ ἴδιος Θεοτοκόπουλος ἔχει ἄλλον πίνακα ζωγραφῆσαι: «Ἰασις τοῦ τυφλοῦ», εἰς δύο διαφορετικὰς συνθέσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς εὐρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δρέσδης.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν πού τὴν συνήθη ὑπογραφὴν τοῦ Θεοτοκοπούλου μὲ Βυζαντινοὺς χαρακτῆρας ὡς ἐξῆς:

ΔΟΜΗΝΙΚΟ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΡΗΣ ΕΠΟΙΗ

Ἄλλ' εἰς τὸ ἔργον ἔχει ἐπι-
καθήσει ὡς ἐκ τοῦ χρόνου ἀρ-
κετὴ κόνις καὶ ἴσως ὅταν κα-
θαρισθῇ νὰ δώσῃ τὴν προτέραν
λαμπρότητα αὐτοῦ μὲ τὴν
ὑπογραφήν τοῦ τεχνίτου.

Ὅπως δὲ ποτε ὁμοῦς εὐρισκό-
μεθα πρὸ ἑνὸς ἔργου πρωτο-
τύπου τῆς σχολῆς τοῦ Τιτσιάνου,
φέροντος ὅλον τὸν χαρα-
κτήρα καὶ τὸν χρωματισμὸν
τῶν ἔργων τοῦ Θεοτοκοπούλου,
ὅπως εἰργάζετο κατὰ τὴν πρῶ-
την περίοδον τῆς τέχνης του
ἐν Βενετίᾳ.

Ὁ Palomino βεβαιώνει,
ὡς ἀναφέρει ὁ Ticozzi εἰς τὸ
Λεξικὸν τῶν ζωγράφων, ὅτι
πολλὰι προσωπογραφίαι τοῦ
Θεοτοκοπούλου ἐφαίνοντο ὡς
νὰ ἐξωγραφήθησαν ἀπὸ τὸν
Τισιανόν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μάλιστα
ταύτῃ δὲν κρίνω ὅπως ἄσκοπον
νὰ διευκρινίσω ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἐπιδρᾷ
σπουδαίως διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς καθόλου τέ-
χνης τοῦ μοναχικοῦ τούτου Ἑλλήνος καλλιτέ-
χνου τῆς Ἀναγεννήσεως.

Πλείστοι ἐν Εὐρώπῃ ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ
Θεοτοκοπούλου Teoscopoli. Ὁ κατάλογος τοῦ
Μουσείου τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο
ἀναφέρει τὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου. Ὁ Ti-
cozzi εἰς τὸ περίφημον Λεξικὸν τῶν ζωγράφων
τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη εἰς τὸ Μιλᾶνον τὸ 1818 ὡς
ἐξῆς ἔχει καταχωρημένον τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλλη-
νος τούτου ζωγράφου: *Domenico delle Greche*
detto Domenico Teoscopoli.

Ἵποθέτω ὅτι ἡ κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ Θεοτο-
κοπούλου μὲ τοὺς βυζαντινοὺς χαρακτῆρας πρὸ

Δ. Θεοτοκοπούλου.

Ἡ ἀποκαθήλωσις.

ὑπέγραφε τὰ ἔργα του, ἔφερε τὴν σύγχυσιν ὡς
πρὸς τὴν ὀρθὴν γραφήν τοῦ ὀνόματός του.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πραγμάτευθέντων
ἐσχάτως ἐν Εὐρώπῃ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοτο-
κοπούλου ἀναφέρουν αὐτὸν ὡς γνωστὸν ὑπὸ τὸ
ὄνομα *il Greco*. Ἐν τούτοις ὁ Stefano Ti-
cozzi εἰς τὸ Λεξικὸν τῶν ζωγράφων ὑπὸ τὸ ὄ-
νομα *Greco* ἀναφέρει ἄλλον Ἑλληνα ζωγράφον
μαθητὴν τοῦ Pelegrino du Udine, ὁ ὁποῖος
ὡς βεβαιοῦν οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς ἦτο ἀρκετὰ
καλὸς ζωγράφος.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ
μεγάλου Ἑλλήνος ζωγράφου ἐγίνετο κτῆμα τῆς
ἀρτισυστάτου Ἑλληνικῆς Πινακοθήκης.

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ γλύπτης

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ «Διάπλασις»

Ὅταν εἰσῆλθα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσού» καὶ
τὴν εἶδα γεμάτην ἀπὸ μικροκόσμων καὶ μητέρας — τὴν
αἴθουσαν ἦις μᾶς ἔχει συνειθίσει ἔως τώρα εἰς γηραλέας
μορφὰς καὶ προσόρους φαλάκρας — ἐνόμισα ὅτι ἐπρόκειτο
περὶ σχολικῶν ἐξετάσεων. Ἄλλ' αἱ σχολικαὶ ἀναμνήσεις
στενότατα συνδέονται πρὸς τὸ ἔργον τῆς «Διαπλάσεως
τῶν παίδων». Εἰς τὴν αἴθουσαν ἐκείνην τρεῖς γενεαὶ
συνηγήθησαν. Οἱ πάπποι, οἱ ὁποῖοι δταν ἐξεδόθη ἡ
«Διάπλασις» ἦσαν γονεῖς, οἱ σημερινοὶ γονεῖς οἱ ὁποῖοι
ἦσαν τότε παιδιὰ, καὶ τὰ τέκνα τῶν τῶς νεαρῶν συν-
δρομητῶν. Καὶ ἡ συνάθροισις αὕτῃ ἐγένετο περίεξ ἑνὸς
ἀνθρώπου, ὅστις καίτοι εἰργάσθη ἐπὶ τριάκοντα ὅλα
ἔτη, δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ἡλικίαν περισσότεραν τῶν
... τριάκοντα ἐτῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸν λόγον διὰ τὴν
«Διάπλασιν» ἀντὶ νὰ γηράσκη φαίνεται ἀνθηροτέρα ἀπὸ
ἔτους εἰς ἔτος, ἐλκύνουσα οὕτω τὴν ζηλοτυτίαν τῶν ὁμο-

φύλων τῆς, εἰς ἃς τὸ ἀντίθετον συμβαίνει. Ἡ συγκέν-
τρωσις ἐκείνη ἦτο χαρακτηριστικωτέρα ἀπὸ κάθε πα-
νηγυρικὸν λόγον καὶ ἡμποροῦσαν ἀσφαλῶς νὰ ἦσαν ὀ-
λιγώτεροι οἱ ὁμιλήσαντες, ἀπὸ ὁμιλοῦν τόσα ἐδγνώμονα
μᾶτῃ μητέρων — πρῶν συνδρομητριῶν — καὶ τόσα χα-
ρωπὰ χεῖλη παιδίων — τωρινῶν συνδρομητῶν. Αἱ ἐκ-
φραστικαὶ ἐκείναι φρυσιογνομίαι διελάουν εὐγλώττως
ποσὸν ἀποτελεσματικὴ καὶ πόσον ἐπωφελὴς ὑπῆρξεν ἡ
ἐργασία τῆς «Διαπλάσεως».

Ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ συνέπεσε μὲ τὰ ἔτη τῆς
ἐγγραφῆς μου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. Ἐνθυμοῦμαι
ἀκόμη ζωηρότατα μὲ πόσῃ ὑπερηφάνειαν εἶχα εἰς διαρκὴ
ἐκθεοῖν ἐπάνω εἰς τὸ μικρὸ μου τραπέζακι τὸ β' ἢ γ'
φύλλον — δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον — εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεγρά-
φειτο τὸ ὄνομά μου ὡς λύττον ἐνὸς αἰνίγματος. Ἐκτοτε
λόφον ἔγραψα χειρογράφων καὶ ἐπανειλημμένως εἶδα τὸ